

DE FERENC PLATKO A CARLES SINDREU

(UNA PARADA, DOS POEMES I UN CAL·LIGRAMA)

A la memòria de Ferenc Platko, Àngel Arocha i Estanislau Basora, amb els millors desitjos per Eric Abidal

A principis del segle XXI és difícil trobar, o ni tan sols imaginar, un poema, una cançó o una pel·lícula dedicada a un porter de futbol, l'ermità de l'àrea. En canvi, a principis del segle passat, això no era tan estrany, perquè els porters, els grans porters, eren estrelles mediàtiques de les mateixes dimensions que els grans davanters. Només cal recordar, a tall d'exemple, la figura de Ricardo Zamora, que en els anys vint i trenta del segle passat rivalitzava en popularitat amb Josep Samitier. Si no fos així no s'hagués encunyat un proverbi en honor seu: «Uno cero, y Zamora de portero», un proverbi que, segons sembla, va néixer després de les seves grans actuacions a l'Olimpíada d'Amberes (1920). Si això fos cert, R. Zamora hauria donat origen a un proverbi malgrat que aleshores tan sols tenia dinou anys! A més, Zamora va ser fins i tot protagonista d'una pel·lícula silent: «Por fin se casa Zamora» (1926). El porter hongarès Ferenc Platko va ser gairebé tan famós com Zamora, a qui de fet va substituir en la porteria del FC Barcelona quan va fitxar per l'Espanyol, i, com ell, va deixar també la seva empremta, si no en el món del cinema o dels refranys, almenys en el món de la literatura. Una de les seves actuacions més memorables va tenir lloc, el 21 de maig del 1928, a Santander durant el primer partit de la final de la copa contra la Reial Societat, un partit que va acabar amb empat a un, i que va donar lloc a dos partits més de desempat: el primer tancat de nou amb empat a un, mentre que el segon va acabar amb el resultat de tres a un a favor del Barça, que es va acabar proclamant, per tant, campió de copa.

Les cròniques periodístiques d'una final de copa

Segons la crònica que es va publicar l'endemà del primer partit a *La Veu de Catalunya*, signada sota el pseudònim de Correquita, va ser un partit

«memorable» i «molt emocionant», però amb un joc no gaire lluit. Tot i que la final es va jugar en plena primavera, el temps no hi va ajudar gaire, ja que va ploure durant bona part del partit, el vent va bufar amb força i, per acabar-ho d'adobar, va fer un fred «com al mig de l'hivern». A més, el cronista de *La Veu de Catalunya* lamenta el «joc violent, brutal, destructiu» dels jugadors donostiarres, que van lesionar Platko i Samitier. La violència i la tensió es van encomanar als espectadors: per una banda, el cronista critica l'«actitud incorrecta i agressiva de la immensa majoria del públic envers els jugadors catalans», per l'altra posa en relleu incidents greus en diversos moments del partit, com ara la invasió del camp per part del públic quan la Reial Societat va marcar, a set minuts del final, el gol de l'empat. Si a tot això hi afegim que el Barcelona va jugar dotze minuts sense Platko, que, com que en aquella època no es podien fer canvis, va haver de ser substituït per Ángel Arocha, l'interior esquerra, i set més sense Samitier, el cronista es sorprèn que el Barcelona, malgrat tantes adversitats, aconseguís empatar el partit. Un dels responsables de l'empat va ser Ferenc Platko amb una actuació tan formidable com valenta.

Una de les seves intervencions més memorables va tenir lloc, segons la crònica del partit que va publicar l'endemà *La Vanguardia*, en el minut 38 de la primera part quan un davanter donostiarra —Ángel Mariscal segons *La Veu de Catalunya*, però Ignacio María Alkorta, Txolín, segons *La Vanguardia*—, es va plantar, tot sol, davant de Platko aprofitant un moment de desconcert entre la defensa barcelonista, que s'havia despistat a causa de la manca d'entesa entre un linier, que havia assenyalat una falta dels blaugranes, i l'àrbitre, que va concedir la llei de l'avantatge i no va xiular la falta. Correuita, l'enviat especial de *La Veu*, va narrar el que va tenir lloc tot seguit en aquestes termes:

L'instant de més emoció i de més perill per a la porta de Platko fou en un moment que Mariscal, sol davant la porta, se disposava a xutar. Platko valentment se li llança als peus, desvia la pilota, però resulta aparatosament ferit del cap, del qual raja sang abundantment. No cal dir que es veu obligat a retirar-se, i es diu que la lesió és molt important, i que potser no podrà sortir, la qual cosa provoca emoció entre els catalans, i veiem en les tribunes alguns bastons que s'alcen en actitud agressiva.

Molts d'anys més tard, Rafael Alberti, un dels testimonis d'excepció del partit, com Carlos Gardel, bon amic de Samitier, José María de Cossio i fins i tot potser el poeta basc Gabriel Celaya, seguidor de la Reial Societat, va descriure l'escena a *La arboleda perdida*, un llibre de memòries, en uns termes molt similars, tot i que de forma més sintètica:

Platko, un gigantesco guardameta húngaro, defendía como un toro el arco catalán. En un momento desesperado, Platko fue acometido tan furiosamente por los del Real que quedó ensagrentado, sin sentido, a pocos metros de su puesto, pero con el balón entre los brazos. En medio de ovaciones y gritos de protesta, fue levantado en hombros por los suyos y sacado del campo, cundiendo el desánimo entre sus filas al ser sustituido por otro.

L'única diferència entre el relat d'Alberti i el dels dos diaris catalans és que, segons el poeta, Platko va quedar estabornit a causa de la topada i el van haver de retirar del camp sense haver recuperat la consciència. (Intentaré aclarir aquest detall en una versió més llarga d'aquesta nota). , Segons *La Vanguardia*, en el vestidor els metges del F.C. Barcelona li van practicar sis punts de sutura, li van embenar el cap per aturar l'hemorràgia i li van injectar una vacuna antitetànica. Mentre s'atenia Platko en el vestidor, Ángel Arocha, un interior esquerra d'origen canari, es va posar el mallot de Platko i va haver de defensar la porteria fins al minut quatre de la segona part. Tot i que la seva especialitat era marcar gols a la porteria contrària — en va arribar a marcar 214 en 207 partits disputats amb el Barcelona —, sembla que Arocha ho va fer molt bé durant els dotze minuts en què va jugar com a porter: la crònica de *La Veu de Catalunya* recull «una gran parada d'Arocha a xut de Mariscal quan tothom ja donava per fet el gol». En tornar al camp Platko, Arocha va convertir-se de nou en jugador de camp i va continuar jugant molt bé, perquè va tenir una intervenció decisiva en l'únic gol del Barça, que va marcar Samitier a passada seva.

De Rafael Alberti a Gabriel Celaya

El record del partit, i de la valenta actuació de Platko, no només va deixar un testimoni escrit en les cròniques esportives dels diaris: va deixar també un record poètic que no s'ha esgrogueït tant com les planes dels diaris del anys vint del segle passat: es van escriure com a mínim tres poemes en

què la imatge de Platko juga un paper central. Rafael Alberti va ser el primer a donar forma poètica a la memòria de la final amb una enèrgica exaltació del porter hongarès en forma d'oda, *l'Oda a Platko*, publicada en la primera plana de *La Voz de Cantabria* el 27 de maig del 1928, just una setmana després de la final. (El 1929 Alberti va publicar de nou el poema, sota el títol *Platko* i dedicat a J. Samitier, dins del llibre *A cal y canto*).

Molts de detalls del poema són la traducció lírica de les imatges i dels detalls essencials de la final. Alberti recorda, per exemple, el mal temps («ni la lluvia ni el viento, que era el que más rugía»); es refereix al partit com «la pelea» i converteix Ferenc Platko en la víctima de la batalla, en el parallamps que, enmig de la tempesta de pluja i de vents, para les càrregues, els cops i les puntades de peu dels jugadors de la Reial Societat.

Guardameta en el polvo,

Pararrayos.

La imatge de Platko ensangonat després de la violenta topada amb Mariscal o Txolín és l'autèntic *leit-motiv* de l'oda: «rubio Platko de sangre», «rubio Platko tronchado», «oso rubio de sangre» repeteix una i una altra vegada Alberti al llarg de tota l'oda. I de la mateixa manera que s'evoca la topada i les seves sagnants conseqüències, Alberti no deixa de banda una imatge igual d'èpica: el retorn de l'heroi al camp, que va fer possible el que semblava impossible, és a dir el gol de Samitier, «porque volviste el pulso perdido a la pelea,/ en el arco contrario el viento abrió una brecha». La intuïció poètica d'Alberti l'encerta de ple, perquè, tot i que és molt probable que no s'adonés de tots els detalls de la jugada, la tornada al camp de Platko va comportar l'entrada o, més ben dit, la reentrada, com a jugador de camp d'Arocha, que, com ja hem vist, va iniciar la jugada que va culminar en el gol de Samitier. L'oda acaba amb una altra imatge també molt potent: la sortida del camp de Platko, un cop ja acabat el partit, exhaust, amb el mallot encara tacat de sang, carregat a l'esquena dels seus companys:

Nadie se olvida, Platko.

Ni el final: tu salida,

oso rubio de sangre,

desmayada bandera en hombros por el campo.

L'*Oda a Platko* és, en definitiva, un cant ple d'entusiasme a l'actuació memorable de Platko, que no tan sols no oblidaran els amants del futbol, sinó que fins i tot recordarà la natura: «Nadie se olvida./ El cielo, el mar, la lluvia lo recuerda».

Molts anys més tard, Alberti va tornar a evocar, com ja hem vist, aquest partit a *La arboleda perdida*, el seu llibre de memòries. El record de Platko, «heroico guardameta», que defensava la porteria «como un toro», s'hi manté encara viu i potent. Alberti recorda de nou tres escenes: la topada amb el davanter donostiarra, la tornada al camp de Platko, decidit a deixar-s'hi la pell i la vida, amb el cap embenat i, en tercer lloc, el gol del Barça:

Mas, cuando ya el partido estaba tocando a su fin, apareció Platko de nuevo, vendada la cabeza, fuerte y hermoso, decidido a dejarse matar. La reacción del Barcelona fue instantánea. A los pocos segundos, el gol de la victoria penetró por el arco del Real, que abandonó el campo entre la ira de muchos y los desilusionados aplausos de sus partidarios.

Alberti recorda molt bé alguns moments de gran potència visual i emotiva, de fet els mateixos que explota el poema, però el que no recorda tan bé és el resultat, donat que el Barcelona no va guanyar el partit. Tampoc no recorda bé en quin moment Platko va tornar al camp —un cop començada la segona part, no pas al final— ni el marge de temps que hi va haver entre la tornada de Platko i el gol de Samitier, ja que no va ser només qüestió d'uns pocs segons. Alberti, però, recorda molt bé la violència del partit —«un partido brutal. La violencia por parte de los vascos era inusitada»— i la tensió política que hi havia al seu darrere: «se jugaba al futbol, pero también al nacionalismo». Al vespre, després del partit, Alberti va visitar l'hotel on s'allotjaven els jugadors del Barcelona en companyia de Carlos Gardel i va sentir com es cantava *Els Segadors* i va veure com voleiaven banderes independentistes. Potser per rebaixar la tensió Carlos Gardel, gran amic de Samitier, es va afegir a la festa i va cantar, «con verdadero encanto y maestría», tangos argentins.

Segons sembla, el poeta basc Gabriel Celaya (1911-1981) no només va assistir, com a seguidor de la Reial Societat que era, al partit del vint de maig del 1928, sinó que va presenciar les tres finals consecutives. Ho afirma de forma que no pot ser més clara en un dels versos d'una rèplica poètica al poema d'Alberti titulada *Contraoda del poeta de la Real Sociedad*: «porque yo estaba ahí, porque vi lo que vi», i, com a testimoni directe de tots els partits, denuncia que el resultat final no va ser ni de bon tros just. El poema, tot i la seva brevetat, és una rèplica dels temes centrals de l'oda d'Alberti. Per Celaya en realitat van ser els jugadors de la Reial Societat els qui van haver de lluitar contra les adversitats: el fang causat per la pluja i, sobretot, la violència —la «rabia ciega» i les «patadas»— dels jugadors del Barcelona. Ni tan sols Platko se salva d'aquesta crítica, perquè no és presentat, com hem vist que fa R. Alberti, com la víctima d'una topada de proporcions colossals, sinó com un jugador que defensa «con furia», és a dir de forma violenta i desproporcionada, la seva porteria. Però la contraoda vessa, sobretot, d'indignació contra un arbitratge que, segons Celaya, va ser decisiu, molt més que no pas l'actuació de Platko, en la victòria final del Barcelona, «que, si nos ganó, no fue gracias a Platko,/ sinó por diez penaltis claros que nos robaron». Ras i curt, segons el poeta basc, els veritables herois —i les autèntiques víctimes— de la triple final van ser els jugadors de la Reial Societat: «en buena ley ganamos,/ y hay algo que no cambian los falsos resultados».

He de confessar que no estic gens segur que la indignació que domina en la contraoda de G. Celaya sigui sincera, que sigui l'expressió poètica de l'estat d'ànim d'un seguidor indignat de la Reial Societat. Sembla que Celaya n'era de debò seguidor —de fet quan va morir l'equip donostiarra va jugar amb braçalets negres com a homenatge a la seva memòria—, però també sembla que ja devia ser amic d'Alberti el 1928, de manera que el seu poema també es pot interpretar com un joc poètic escrit per fer broma, una broma amable i irònica, sobre l'*Oda a Platko*. Ni tan sols estic segur —caldrà controlar-ho— que Celaya assistís als tres partits, perquè el 1927 havia començat els estudis d'enginyeria industrial a Madrid i el maig del 1928 devia estar en plena època d'exàmens finals. (Per cert, en els

seus anys d'estudis a Madrid Celaya vivia a la Residencia de Estudiantes, el lloc on va conèixer Rafael Alberti i on va fer-se amic seu).

Un cal·ligrama de Carles Sindreu

Tot i que cada dia el deuen veure els milers de barcelonins que viuen al barri de les Corts, un testimoni en català no tan conegut d'aquell partit, i de l'actuació de Platko, és un cal·ligrama de Carles Sindreu (1900-1974), un poeta i periodista català molt actiu en aquells moments. Com a periodista va alternar les cròniques esportives amb les culturals a les planes de *La Publicitat*, *La Vanguardia*, *L'Esport Català*, *Xut*, *Mirador o D'ací i d'allà* i va tenir relació amb artistes i escriptors com S. Dalí, J. Miró, Sebastià Gasch, J. V. Foix, J.M. Junoy o J. Ll. Sert. Va ser un dels fundadors de l'ADLAN (Amics de l'Art Nou) i va col·laborar amb el GATPAC (Grup d'Arquitectes i Tècnics per al Progrés de l'Arquitectura Contemporània). Ras i curt, era un periodista i un home de lletres relacionat amb les revistes, els artistes i els moviments més destacats de la Barcelona dels anys vint i trenta. C. Sindreu també era un apassionat de l'esport, en part per tradició familiar —Francesc, un germà seu, va guanyar cinc cops el campionat d'Espanya de tennis i fins i tot va arribar a jugar la Copa Davis— un periodista i escriptor apassionat que aleshores s'esforçava, com ell mateix confessava uns anys més tard, «desesperadament per aconseguir un maridatge feliç entre la intel·ligència i l'esport».

El primer llibre que va publicar va ser *Radiacions i poemes* (1928), que conté el cal·ligrama dedicat a Ferenc Plako. Abans, però, ja havia publicat a *L'Esport Català* una sèrie de cal·ligrames dedicats, sobretot, a jugadors i jugadores de tennis —entre elles Carola Fabra, la filla de Pompeu Fabra— i un de tema futbolístic dedicat a Josep Samitier. Per tant, abans del poema dedicat a Platko, C. Sindreu ja tenia una experiència una mica dilatada en el cultiu del gènere. Tot i que, com acabem de veure, es dedicava al periodisme esportiu, no sembla que assistís com a cronista a la final de Santander. Com a aficionat al futbol que era, i potser també com a amic de Samitier, devia seguir el partit des de la distància i devia quedar impressionat pel que n'explicaven les cròniques periodístiques, i potser també pel que li devia explicar, entre copa i copa, el mateix Samitier. Potser, a més a més, va llegir també *l'Oda a Platko* d'Alberti i va decidir fer

un cal·ligrama en honor de l'heroi de la jornada, un cal·ligrama titulat *Futbol*, que tanca el llibre i que potser hi va ser afegit ben bé a darrera hora, potser fins i tot just abans de tancar l'edició.

En aquest poema, en comptes de l'alè èpic de l'oda d'Alberti, o de la indignació sorneguera de la contraoda de Celaya, Carles Sindreu opta per recollir la imatge lírica d'una parada, la parada d'un home amb el llavi esquinçat. Com que el poema no conté cap al·lusió directa a Platko ni a la final de copa, es podria pensar que en realitat no està inspirat ni en el porter hongarès ni en el partit de Santander, però em sembla que cal descartar aquesta possibilitat tant per la data de publicació (1928) com, sobretot, per la referència al «llavi esquinçat», que, com veurem tot seguit, juga un paper central en el poema.

Els tres versos del cal·ligrama estan disposats evocant la imatge estilitzada d'un porter que bloca una pilota sota la creueta de la porteria. El primer i el tercer reproduïxen la silueta del porter mentre s'estira, i el segon reproduïx la figura de la pilota. El primer vers diu «amb el llavi esquinçat»; el segon diu «l'ironia», amb les lletres disposades en forma circular per fer referència a la pilota que el porter atrapa amb les mans, mentre que el tercer vers diu «ara un home ha blocat». És evident que el centre del poema es troba en el segon vers, en la ironia en forma de pilota. Quina és, però, la ironia del poema? Segons Carme Arenas, que tant ha fet per estudiar, editar i divulgar l'obra de C. Sindreu, el cal·ligrama està inspirat en la topada de Platko amb un davanter donostiarra, una topada que va acabar amb la pilota blocada per les mans d'un Platko ferit a causa de la violència de la jugada. La ironia seria que la pilota, la mobilitat per excel·lència, acaba provocant la immobilitat del porter, ferit i potser fins i tot inconscient.

Tot i que em sembla una explicació molt aguda, no m'acaba de convèncer, ja que el cal·ligrama no evoca una estirada horitzontal i cap a terra, la del porter llançant-se als peus del davanter contrari, sinó una estirada vertical, cap a amunt, per evitar que la pilota entri per la creueta. Hi ha, és cert, el detall del «llavi esquinçat», producte de la topada amb el davanter de la Reial Societat. (Les cròniques del partit que de moment he pogut consultar no diuen res de cap ferida en els llavis, però totes

assenyalen de forma ben clara que Platko va rebre les ferides en el cap — per això va haver de sortir al camp amb el cap embenat— de manera que és molt possible que els llavis de Platko rebessin també l'impacte de les botes del davanter contrari i que algun dels sis punts que se li van aplicar a la mitja part se li apliquessin als llavis). Platko, per tant, devia jugar la segona part amb els llavis esquinçats, tot i que amb uns punts cosits a correu, i crec que el cal·ligrama evoca una parada de la segona part. Si seguim aquesta interpretació, la ironia del poema rau en el fet que un porter «amb el llavi esquinçat», és a dir amb el llavi obert per l'impacte de la bota d'un davanter i, per tant, amb el llavi per cosir, o amb un cosit d'urgència, aturi una pilota feta amb peces de cuir ben cosides i, almenys en aquella època, cosides també a mà.

Tant si s'accepta la meua proposta d'interpretació (descosit versus cosit), com si s'accepta la de C. Arenas (mobilitat versus immobilitat), com si es combinen totes dues interpretacions alhora, em sembla que el cal·ligrama que he comentat és una bella mostra dels esforços que feia Carles Sindreu en els feliços anys vint «per aconseguir un maridatge feliç entre la intel·ligència —o la ironia— i l'esport». (També és una bella mostra de l'impacte mediàtic que podien tenir els porters ara fa cent anys i que ara, encara que hi hagi tan bons porters com aleshores, ja no tenen).

Xavier Renedo